

Öt szerző tollából különböző korszakok jellegzetes problémái, törekvései és megoldásai tárulnak föl, jóval túlmutatva a szűkebb értelemben vett építészettörténet, illetve a közigazgatási intézmények ezzel kapcsolatos kérdéseinek tárgyalásán a Megyeri-Pálffi Zoltán szerkesztette kötetben. A reformkortól a 20. század második feléig nyitott perspektíva örvendetes, hiszen a történelmi korszakváltásokkal szemben az épületek megléte mégiscsak a kontinuitást, a korszakok közötti kapcsolatot jelenti. Szokatlan szerkesztői megoldásként az egyes tanulmányok nem a tárgyalt korszakok sorrendjében, nem is a központi kormányzat és az önkormányzatisághoz kapcsolódó épületek témájának csoportosításában, hanem – gyors perspektívaváltásokra szorítva az olvasót –, a szerzők nevének alfabetikus sorrendjében kaptak helyet a kötetben.

Bathó Gábor *Minisztériumok „térnyerése”*. *A minisztériumi épületek megszerzéséhez kapcsolódó jogi konstrukciók, 1848–1944* címet viselő tanulmányában a minisztertanács ülés jegyzőkönyveinek segítségével elemezte a központi igazgatás épületeinek sorsát. Ne gondoljuk, hogy a téma, vagy a forráskör csupán a minisztériumok elhelyezése körüli küzdelmekbe enged és nyújt bepillantást. Ennél jóval többről van szó. A minisztériumi épületállomány alakulása, az egyes szervezeti egységek elhelyezése magára a kormányzati döntéshozatal működésére nyújt értékes információkat. Megkapó például, ahogy a számtalan kontextusban referenciaként hivatkozott korszak, a dualizmus időszakának „titkai” feltárulnak. Egy-egy minisztérium elhelyezésének esetlegessége, az egyes ügyek körüli viták, vagy akár az érveléseikben emberarcúvá váló, a nagyközönség számára szobrok formájában vagy utcák névadóiként ismert személyiségek felvonultatása teszi igazán értékessé a tanulmányt. Érthetővé, hogyan is válik (lassan!) professzionálissá a hivatali ügyintézés, és ehhez hogyan igyekeznek a tárcavezetők kialakítani az ehhez illeszkedő környezetet.¹

Brunner Attila tanulmánya – *Nagyközségi nagyberuházások. Községházak 1900–1910 körül Kecskemét vonzáskörzetében* – gyors perspektívaváltásként az alföldi világba vezeti az olvasót. Kellő részletességgel mutatja be a dualizmus korszakának községeket jellemző sajátosságait, rávilágít azokra a különbségekre, melyek a kis- és nagyközségek, de ezen túl, az egyes nagyközségek között is fennálltak. Ami indokolt is, hiszen ezek a helyi sajátosságok, a lakosságszámában, a település gazdasági erejében

Pálvölgyi Balázs*

Az állam és épületei

Megyeri-Pálffi Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*.

(Jogtörténeti Értekezések 66.)

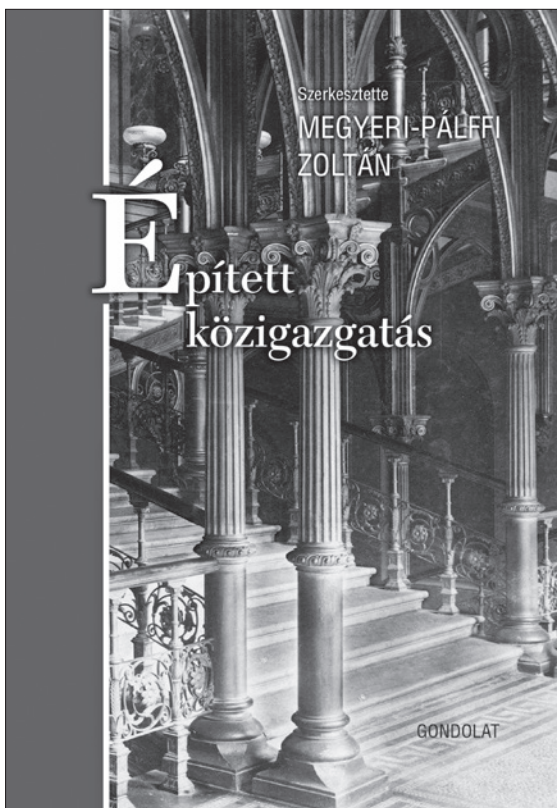
Budapest. 2024. Gondolat Kiadó, 106 p. ISBN: 978 963 556 572 6

s megannyi egyéb téren mutatkozó különbségek bizony markáns nyomot hagytak a községházakon is. A szerző típusokat villant föl, majd pedig esettanulmányok, részletekbe menő elemzések segítségével világítja meg a korszak községházépítési eseteit.²

Heil Kristóf Mihály munkája – *Az infrastruktúra-fejlesztéssel kapcsolatos viták a reformkorban, különös tekintettel Nógrád vármegyére (1831–1832)* – egy korszakkal korábbi, megyei szintű kérdéseket tárgyal. A munka a reformkor nagy ügyei között kiemelt szerepet játszott a közlekedés fejlesztése. Jól ismert Széchenyi István ezen a téren kifejtett tevékenysége, amelynek számtalan eredménye máig hasznos örökségünk. Az 1830-as évek közéleti kérdésekben megszólaló szereplői rendre megfogalmazták, hogy Magyarország modernizációjának egyik kulcsa a közlekedési hálózat fejlesztése. Nem a korszak újdonsága volt ez, hiszen már a 18. századtól kezdve láthatóak voltak azok a lépések, amelyek az úthálózat fejlesztését, vagy éppen a folyók hajózhatóságának biztosítását célozták. Csakhogy ekkor az infrastruktúra-fejlesztés örök kérdése, a „ki fizesse”, vagyis a források állandó hiányából fakadó feszültségek szükségképpen a korszak másik nagy kérdésével, a közteherhivveléssel, áttételesen a jobbgykérdéssel fűzték össze az utak kiépítésének ügyét.³

Megyeri-Pálffi Zoltán *Fordulatok a pesti új városháza létesítésében* című tanulmányával térünk vissza a dualizmus korszakához, és ahogy a címből is kiderül, a nagy-

* Pálvölgyi Balázs PhD, egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, ORCID: 0000-0002-9292-0714

község, majd a megye után a főváros ügye következik. A szerző az új városháza építését a polgári átalakulás kontextusába helyezi, de rögtön bemutatja a pesti városháza történetét a 17. század végétől, azaz a török kor lezárásától kezdve, majd ezután érkezik vissza a kiegyezés korszakához. Az átalakulás sodró időszaka ez: küszöbön Budapest létrehozása, ahogy a kortársak érezték, Buda és Óbuda Pesthez csatolása, a minisztériumok megkezdik munkájukat. Pest városa pedig a kiegyezés évében döntött arról, hogy a városi hivatalok és a törvényszék elhelyezését meg kell oldani. A városatyák várakozásait és elgondolásait azonban az országos ügyek, nevezetesen a közigazgatás és az igazságszolgáltatás elválasztásának programja tette zárójelbe. A bírászkodás állami feladattá vált, ezzel a törvénykezés épületeinek felépítése is kikerült a főváros érekköréből. A szerző sorra veszi a városháza tervein nyomon követhető változásokat, végső soron az alkotmányos változások építészeti tervekben megtestesülő lenyomatait. Ritka és elemzésre méltó, ahogy a polgári átmenet programjának megvalósítása ilyen, építészettörténeti nyomokat is hagyott maga után.⁴

A kötet záró tanulmánya Völgyesi Levente tollából született. *Idegen jogrendszerek hatása a magyar épített környezet védelmének jogszabályi és intézményi hátterére* címet viselő munkája tág látószögből mutatja be az építésügyi igazgatásra, ezen belül is a műemlékvédelemre vonatkozó jogi szabályozásra ható külföldi példákat. A 19. század fejlődésének bemutatása során a szerző a reformkor és a dualizmus jellegzetes problémáira adott válaszokat mutatja be, kitérve a területfejlesztés, az infrastrukturális beruházások, vagyis leginkább a vízszabályozás, a vasútépítés, illetve az urbanizáció jelentette kihívások kezelésének megoldásaira. A század utolsó harmadában az urbanizációs folyamatok már mély változásokat hoztak, hiszen

ekkorra létrejött Budapest, az egyesített főváros, versenyre kelve a birodalom nyugati felének központjával, Béccsel. A városok modernizációja, az épített környezet átalakítása, a városok építészeti arculatának megteremtése, illetve megőrzése nem volt elképzelhető a modern kisajátítási szabályok kialakítása és a modern műemlékvédelmi szabályok megalkotása nélkül. E két eszköz történetét, a reformkori kezdetektől tárgyalja, hangsúlyt fektetve nem csupán a nemzetközi előzmények és párhuzamok ismertetésére, hanem a kontinuitás hazai fejlődésben látható elemeire is. A modernitás intenzív korszaka természetesen ezen a területen is 1867 után köszöntött be, nem függetlenül a már említett társadalmi és gazdasági átalakulástól. Az 1881-es műemlékvédelmi törvény, illetve az ennek köszönhetően létrejött intézményi háttér (Műemlékek Országos Bizottsága) jelzik a korszakváltást. A szerző szerencsés módon nem elégedett meg a jogszabályi környezet változásainak szikár ismertetésével, hanem bemutatja a korszak nagyobb munkálatait is. Szorosan kapcsolódó területként az építésügyi szabályozás elemeinek fejlődését is elemzi, kitérve azokra a nehézségekre, amelyeket az egyéni és közösségi, az állami és az önkormányzati érdekek, szempontok és szándékok összeegyeztetése és érvényesítése jelent. Betekintést kapunk a két világháború közötti, majd az államszocialista korszak fejlődéséről is, láthatóvá téve azokat a változásokat, amelyek lenyomatát képezték nemcsak a nagy korszakváltásoknak, hanem annak, ahogy a műemlékvédelemről gondolkodó döntéshozók keresték annak szerepét és helyét.⁵

Örvendetes a friss megközelítés, amellyel a szerzők a több tudományág érekkörébe tartozó témákat feldolgozták, ezért a kötet a tágabb szakmai közönség mellett a történelem-, illetve a helytörténet kérdései iránt érdeklődők számára is hasznos munka.

Jegyzetek

- ¹ BATHÓ Gábor: Minisztériumok „térnyerése”. A minisztériumi épületek megszerzéséhez kapcsolódó jogi konstrukciók, 1848–1944. In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*. (Jogtörténeti Értekezések 66.) Budapest, 2024. Gondolat Kiadó, 9–23. p.
- ² BRUNNER Attila: Nagyközségi beruházások. Községházak 1900–1910 körül Kecskemét vonzáskörzetében. In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*. (Jogtörténeti Értekezések 66.) Budapest, 2024. Gondolat Kiadó, 25–46. p.
- ³ HEIL Kristóf Mihály: Az infrastruktúra-fejlesztéssel kapcsolatos viták a reformkorban, különös tekintettel Nógrád vármegyére (1831–1832). In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*. (Jogtörténeti Értekezések 66.) Budapest, 2024. Gondolat Kiadó, 47–61. p.
- ⁴ MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Fordulatok a pesti Új Városháza létesítésében. In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*. (Jogtörténeti Értekezések 66.) Budapest, 2024. Gondolat Kiadó, 63–80. p.
- ⁵ VÖLGYESI Levente: *Idegen jogrendszerek hatása a magyar épített környezet védelmének jogszabályi és intézményi hátterére*. In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Épített közigazgatás*. (Jogtörténeti Értekezések 66.) Budapest, 2024. Gondolat Kiadó, 81–101. p.

